

3 KASIM SEÇİMLERİ VE DEĞİŞMEYEN ENERJİ POLİTİKALARI

Merhaba,

3 Kasım tarihinin kesinleşmesi ile birlikte Türkiye yeni bir seçim döneminin içine girdi. Her seçim toplumda farklı bir heyecan ve beklentiyi de kendi içinde barındırıyor. Bu biraz da insanın içinde varolan umut ve değişim talebi ile ilgili herhalde. En varsayılan sonuçların etkisinde bile olsak, hep sandıktan kendi düşüncelerimize ve yaşamımıza ait yeni bir sonuç çıkacağı umudu taşıyoruz. En azından seçimin yaşanan olumsuzlukları bir ölçüde olumluya dönüştürme aracı olmasını isteriz.

Oysa 3 Kasım seçimlerine, yüzünü toplumun çalışan kesimlerine dönmüş ciddi bir siyasal program ve buna ilişkin yeni bir heyecanın yaratılmadığı, aksine, IMF politikalarının en iyi kim tarafından sürdürüleceğinin tartışıldığı bir ortamda gidiliyor. İşin bir başka boyutu da, ülkemizde 1980'lerden bu yana yaşanan ekonomik krizlerin ve demokrasi sorunlarının baş aktörleri yeniden kurtarıcılık rolüne soyunmuş durumda.

3 Kasım seçimleri, tüm bireylerin ve onların örgütlü olduğu demokratik kurumların kendi çalışma alanlarına ilişkin uygulanan politikaları dünden bugüne gözden geçirmelerine önemli bir olanak sağlıyor. Ancak böyle bir değerlendirmenin sonucunda 4 Kasım'da bizleri nelerin beklediği daha net anlaşılabilir.

Enerji Politikaları açısından böyle bir değerlendirmeyi 12 Eylül 1980'den buyana kurulan hükümetler ve görev yapan Enerji Bakanları açısından incelediğimizde ilginç bir tablo ile karşılaşılıyor. Türkiye'nin 1980'li yıllardan bugüne farklı hükümetler ile yönetilmiş olmasına karşın, enerji politikalarında hiçbir değişiklik olmadığını görüyoruz. Diğer bir deyişle son 15 yılda Enerji Bakanlarının tamamı ülkenin enerji politikaları konusunda belirlenmiş bir programın sözcülüğünü üstlenmişler.

Bu programın ayrıntılarına girmeden önce son 15 yılın Enerji Bakanlarını hatırlamakta fayda var.

Enerji Bakanları

İsim Çalıştığı Tarih Parti

Cemal BÜYÜKBAŞ 13.12.1983 - 07.01.1985 ANAP

N.Sudi TÜREL 07.01.1985 - 22.12.1987 ANAP

Fahrettin KURT 22.12.1987 - 30.04.1991 ANAP

Togay GEMALMAZ 30.04.1991 - 23.06.1991 ANAP

Muzaffer ARICI 23.06.1991 - 21.11.1991 ANAP

Ersin FARALYALI 21.11.1991 - 25.06.1993 DYP

Veysel ATASOY 25.06.1993 - 06.10.1995 DYP

Şinasi ALTINER 06.10.1995 - 07.03.1996 DYP

Hüsnü DOĐAN 07.03.1996 - 28.06.1996 ANAP

Recai KUTAN 28.06.1996 - 30.06.1997 RP

M.Cumhur ERSÜMER 30.06.1997 - 12.01.1999 ANAP

Ziya AKTAŞ 12.01.1999 - 29.05.1999 DSP

M.Cumhur ERSÜMER 29.05.1999 - 09.05.2001 ANAP

Zeki ÇAKAN 09.05.2001- - ANAP

Tablodan da görüleceği üzere 1984 – 2002 yılları arasında 12 yıl ANAP'ın, 4,5 yıl DYP'nin, 1 yıl RP'nin ve 4 aylık bir süre de DSP'nin Enerji Bakanlığını üstlendikleri görülmektedir.

Bu tablonun bir başka açıklaması da, ülkemizin gelişmesinde-çağdaşlaşmasında hayati bir öneme sahip olan enerji alanında hangi siyasal partilerin ne kadar sorumluluğu bulunduğu ve 2002 yılına gelindiğinde bu sorumluluğu ne oranda yerine getirdiğinin açığa çıkmasıyla ilgilidir.

Dilerseniz bu sorumluluğun gereğini yerine getirmiş olanların(!) enerji yönetim anlayışlarına ve uyguladıkları politikaların 2002 yılına ait sonuçlarına kısaca değinelim.

1- Bugün dünyada elektrik enerjisini pahalıya üreten ve gerek sanayicisini gerekse vatandaşını yüksek enerji fiyatları ile mağdur eden bir ülke durumundayız. İnsan yaşamının en vazgeçilmez unsuru ve temel hakkı olan elektrik enerjisi neredeyse lüks bir tüketim haline getirilmiştir.

Uluslararası Enerji Ajansının (IEA) 10 Eylül 2002 tarihli raporuna göre, Türkiye sanayi kuruluşlarına en pahalı elektrik kullandıran ülkelerin başında yer alıyor.

Ülke Sanayi Satış Fiyatı (TL/Kws)

İsveç 57.148 TL Macaristan 87.059 TL

Fransa 59.822 TL Kore 92.072 TL

ABD 71.352 TL Avustralya 94.224 TL

Yunanistan 72.020 TL Hollanda 96.083 TL

Meksika 79.373 TL Tayvan 97.921 TL

İngiltere 82.882 TL Türkiye 134.516 TL

2- 2002 Eylülü'nde devreye giren ve yılda 33 Milyar kwh elektrik enerjisi üreteceği belirtilen yeni doğalgaz santralleri ile birlikte, elektrik enerjisi üretiminin yüzde 50'si doğalgazdan karşılanır hale getirilmiştir. BOTAŞ yurtdışından alınan doğalgaz bedelini ticari sır gerekçesiyle kamuoyuna açıklamamaktadır. Ulusal kaynaklarımız olan kömür, su, jeotermal, güneş ve rüzgarın bir planlama anlayışı ile yeterince değerlendirilmediği koşullarda, yapılan al yada öde anlaşmaları ile bu denli doğalgaza dayalı elektrik enerjisi üretim politikalarına yönelmiş olması ulusal güvenliğimizi de tehdit eden pahalı ve riskli bir çözüm olarak dayatılmaktadır.

3- Elektrik enerjisinin kamu hizmeti yerine ticari bir faaliyet alanı olarak görülmesinin sonucu olarak uygulanan özelleştirme modelleri (Yap-İşlet, Yap-İşlet-Devret, İşletme Haklarının Devri) ile sektörün kurumsal yapısı bir taraftan tahrip edilirken, diğer taraftan tahkime dayalı alım garantili sözleşmeler ile enerji üretimi daha da pahalı hale getirilmiş ve Elektrik Üretim A.Ş en fazla zarar eden KİT konumuna sürüklenmiştir. DPT ve İstanbul Sanayi Odasının son üç yılı içeren rakamlarına göre TEAŞ'ın 1999 yılında 61.3 Trilyon olan zararının, 2000 yılında 409 Trilyona, 2001 yılında ise 1.8 Katrilyona ulaştığı görülmektedir.

4- 2001 yılında üçe bölünen sektörün en önemli kurumlarından TEAŞ'ın nasıl bu denli zarar ettirildiğinin en önemli yanıtı ise, Garanti Yatırımın 12 Eylül 2002 tarihli "Turkish Electricity Sector" raporunda yayınlanan

üretilen 1 kwh elektriğin satış fiyatlarına ilişkin tablo ile açığa çıkmaktadır.

1 Kwh (Kilovatsaat) Elektriğin Satış Fiyatları

EÜAŞ – Hidrolik 0.4 Cent/kwh

EÜAŞ–Termik(kömür, petrol, gaz) 3 Cent/kwh

Özel - Hidrolik 6 Cent/kwh

Özel - Termik 8 Cent/kwh

Özel - Rüzgar 12 Cent/kwh

İmtiyazlı Şirketler – hidrolik 8 Cent/kwh

Yap-İşlet-Devret – Hidrolik 16 Cent/kwh

Yap-İşlet-Devret – Termik 10 Cent/kwh

Yap-İşlet-Devret – Rüzgar 12 Cent/kwh

Mobil – Termik 7.5 Cent/kwh

Bağlı ortaklıklar – Termik 6.5 Cent/kwh

İşletme Hakkı Devri – Hidrolik 8.0 Cent/kwh

İşletme Hakkı Devri – termik 10 Cent/kwh

Yap – İşlet Doğalgaz 5.4 Cent/kwh

Yukarıda yeralan tablonun kendisi uygulanan politikaların sonuçlarını ifade etmeye yetiyor. Bugün “karanlıkta kalacağız” söylemleri ile yapılan abartılı talep tahminler ve hiçbir planlamaya dayanmayan ihalelerin sonucu olarak elektrik enerjisinde üretim fazlalığı ile karşı karşıyayız. Yapılan ise, alım garantili sözleşmeler gereği başta doğalgaz santralleri olmak üzere tüm özel şirket santrallerini tam kapasite ile çalıştırmaya devam ederken, kamu tarafından daha ucuza işletilen santrallerin kapasitelerinin düşürülmesidir.

5- 2002 Yılında, ülkemiz finansal kaynaklarının yetersizliği gerekçe gösterilerek kamu yatırımları bilinçli olarak azaltılırken, ülkenin enerji gereksiniminin karşılanmasında ithal kaynakların payı giderek artmıştır. 1985 Yılında Türkiye elektrik üretiminin % 42'si linyit santrallerinden karşılanırken bugün linyit potansiyelimizin % 25'ini, mevcut hidrolik potansiyelimizin % 20'sini, jeotermal kaynaklarımızın ise % 2.97'sini kullanıyor durumdayız. Ulusal kaynaklarımızın bu denli ihmal edildiği bir süreçte, elektrik enerjisi tüketiminin 2001 yılında kaynaklara dağılımı, enerji politikalarında önceliklerin özel şirketlerin kar taleplerine uygun olarak dışa bağımlı bir şekilde belirlendiğini ortaya çıkmaktadır.

2001 Yılında karşılanan tüketimin kaynaklara dağılımı

Doğalgaz %40

Linyit %28.1

Hidrolik %19.5

Fuel-Oil %7.8

Taş Kömürü %2.3

İthal Kömür %1.1

Motorin %0.8

Jeotermal %0.1

Nafta %0.3

LPG %0.3

Yenilenebilir-Atık-Diğer %0.1

6- 2002 yılında kentlerdeki dağıtım şebekelerinin yetersizliğinin yanı sıra bakım ve yenileme çalışmalarının gerek personel, gerekse ödeneksizlik nedeniyle yapılamıyor olması nedeniyle kayıp ve kaçak oranları resmi verilerle ortalama yüzde 21 olarak açıklanmaktadır. Bunun parasal karşılığı ise 1.5 Milyar Doları bulmaktadır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Başkanı Yusuf Günay yaptığı açıklamada, ulusal tarifeden bölgesel tarifeye geçileceğini, bu şekilde elektrik fiyatlarında kayıp kaçak oranı yüksek olan bölgelerdeki tarifenin yükselmesiyle vatandaşın konuya duyarlılığının artacağını(?) ifade etmektedir.

Bakım ve yenilemenin yapılmadığı, kamusal denetimin gerçekleştirilmediği böyle bir ortamda, bölgesel tarife, kaçağın faturasını bölgedeki bütün insanlara paylaşmak, diğer bir deyişle uygulanan yanlış politikaların faturasını yurttışa veznede ödetmek anlamına gelecektir.

Sonuç olarak, bütün bu uygulamaların sektörü son 20 yılda ciddi bir kaos ortamına ittiği görülmektedir. 1980'lerden buyana ülkemizin enerji politikalarında söz sahibi olan siyasal anlayışların yeniden enerjimizi yani geleceğimizi yönetmeye talip oldukları bir dönemde, biz de tekrar sormaya devam edeceğiz.....

Kamu finansman sıkıntısı nedeniyle enerji sektöründe özelleştirmenin bir zorunluluk olduğunu, özelleştirme sayesinde sektörde tekelleşme olgusunun önüne geçilerek sermayenin tabana yayılacağını, sektörde rekabet unsurunun oluşmasıyla elektrik fiyatlarının ucuzlayacağını, bu sayede sanayi üretiminin artacağını, yine, yurttaşların elektriği ucuza satın alması nedeniyle ekonomik bir ferahlamanın sağlanacağını, netice olarak elektrik enerjisinin kesintisiz kaliteli ve ucuz olarak sunumunun yapılacağını iddia ettiniz ve bu gerekçelerle sektörde her istediğinizi yapma olanağına sahip oldunuz.

2002 yılına gelindiğinde ise, bütün bu iddialar ve yapılanların bir sonucu olarak, ne nükleer santral kurulmadığı için karanlıkta kaldık, ne TEK'in ikiye ardından TEAŞ'ın üçe bölünmesiyle kamunun işleyişini ve verimini arttırabildiniz, ne de bir dizi özelleştirme modelleri ve çıkartılan onlarca yasa ve yönetmelikle sektörü daha işler kılabilirdiniz. Bütün bunların arasında toplumsal hafızamızın fazla sürmediği "Beyaz Enerji" gibi vakaaları da yurttaş olarak fazla ciddiye almadığımızı göre....

Sonuç olarak içimde kandırıldığımıza dair bir his var. İhtimal vermek istemiyorum ama kanmaya devam mı edeceğiz yoksa.... Ne diyelim 3 Kasım ola hayrola.....

Bölgemizde savaş rüzgarlarının estiği bir dönemde, barış demokrasi ve sağlık dileklerimizle..